

Afet Sonrası Katılımlı Süreçlerle Yürütülen Mekânsal Pratikler İçin Bir Model Önerisi *

Betül UÇKAN^{1,2}, Ahmet GÜN³

Öz

Afet sonrasında yürütülen yeniden planlama çalışmalarında, afetzedelerin mekânsal ihtiyaçlarını karşılayabilmek için çeşitli pratiklerin tartışıldığı süreçler başlatılmaktadır. Afet sonrası ilk aşamada öncelik, 'insanların güvenli bir şekilde barınmalarını sağlayabilmek' şeklinde olsa da orta ve uzun vadede barınma ve hijyen ihtiyaçlarına ek, eğitim, sosyal vb. gibi diğer mekânsal ihtiyaçların da tartışılmaya başlandığı görülmektedir. 2023 Maraş merkezli Türkiye deprem örneğinde görüldüğü üzere, mekânsal ihtiyaçların karşılanması için devlet destekli karar destek mekanizmalarından, sivil toplum örgütlerine; kamu-özel sektör kurumlarından, bireysel çabalara varana dek geniş bir aktör ağı üzerinde, çeşitli mekânsal pratikler üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Yürütülen bu çalışmaları 'yukarıdan aşağı uygulanan karar mekanizmalarıyla üretilen' ve 'aşağıdan yukarı üreyen pratikler' başlıkları altında incelemek, araştırma özelinde bir farkındalık yaratabilmek için faydalı olabilir. Örneğin, Maraş depreminden etkilenen bölgelerdeki sosyal ihtiyaçların karşılanması özelinde, yukarıdan aşağı uygulanan devlet destekli projelere ek, sahada hala aktif olarak çalışmalarını sürdüren Ma.ker: Toprak Yapı Topluluğu (t.y.), Herkes İçin Mimarlık Derneği (t.y.), Acil Tasarım Stüdyosu (t.y.) gibi ekiplerin katılımlı süreçlerle, aşağıdan yukarı bir şekilde yürüttüğü çeşitli projeler incelenebilir (Şekil.1).

Şekil 1. Herkes İçin Mimarlık ekibi tarafından üretilmiş olan Kahramanmaraş Süper Kerpiç Kitaplık projesi, (Xlab, 2023).

Bu bağlamda araştırmada, aşağıdan yukarı, katılımlı süreçlerle üretilen mekânsal pratiklere odaklanılmaktadır. Bu gibi projelerdeki temel aşamalar, 'projeyi yürütecek aktörlerin bir araya gelmesi', 'planlanan projenin tasarım ve uygulama kararlarının alınması', 'projeye maddi destek sağlanması (fonlanması)', 'bölgeye malzeme ve araç-gereç temini' ve 'projenin uygulamaya geçmesi' başlıkları üzerinden incelenebilir. Araştırmada, sıralanan bu aşamaların hızlı ve pratik bir şekilde, kendi kendine ilerliyor olmasını sağlamak amacıyla, bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT) temelli bir model geliştirebilmek ve bu süreçler için işleyen bir senaryo kurgulayabilmek hedeflenmektedir. Bu model aracılığıyla üretilmek istenilen mekânsal pratiklerin ise katılımcı süreçlerle tasarlanıp üretilmesinin yanı sıra, yerel iş gücü ve yerel

¹ FMV Işık Üniversitesi, Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü. İSTANBUL-TÜRKİYE.

² İstanbul Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimari Tasarımda Bilişim Programı. İSTANBUL-TÜRKİYE.

³ İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi. İSTANBUL-TÜRKİYE.

* Çalışmanın başka bir versiyonu 12-14 Ekim tarihleri arasında düzenlenecek olan, 15. 4T Tasarım ve Tasarım Tarihi Sempozyumuna özet bildiri olarak sunulmak üzere gönderilmiş ve kabul almıştır

malzeme kullanıyor olması ve kurulduğu komüniteyi besleme ve dönüştürme potansiyeline sahip olması beklenmektedir.

Araştırma, dört temel aşama üzerinde kurgulanmıştır:

- I. İlk aşamada, afet sonrasında katılımlı süreçlerle üretilen mekânsal pratiklere odaklanan kapsamlı bir literatür araştırması yer almaktadır. Burada niyet bu pratiklerin nasıl hayata geçirildiğine dair bilgi birikimi üretebilmektir.
- II. İkinci aşamada, projede katılımcı olarak yer alacak aktörlerin rollerinin belirlenmesi ve iş akışının planlanması yer almaktadır. Burada niyet sistemin nasıl çalıştığını belirleyebilmektir.
- III. Sonraki aşamada ise bu aktörlerin sürece dahil olması, proje sürecinin başlatılması ve iş akışının planlandığı gibi ilerleyebilmesi için bilgi ve iletişim teknolojileriyle (ICT) çalışan bir model arayüz tasarımı yer almaktadır³.
- IV. Bu aşamalar tamamlandıktan ve model tasarlandıktan sonra, sistemin çalışıp çalışmadığının test edilme aşaması yer almaktadır. Bunun için ilgili aktörlerle iletişime geçilip seçilen bir pilot bölgede, belirlenen bir fonksiyon üzerinden katılımlı süreçlerle üretilen bir mekân tasarımı ve uygulaması süreci yürütülebilir. Bu son aşama, araştırmanın işleyip işlemediğinin anlaşılması, eksiklerinin tamamlanması, potansiyel ve zorluklarının keşfedilmesi için önem arz etmektedir.

Hedeflenen bu model ile, etkileri hala devam etmekte olan Maraş deprem bölgelerinde, alternatif çözümler sunabilecek mekânsal pratiklerin ortak bir ağ üzerinden yürütülmesi sağlanabilir. Örneğin, afet bölgelerine mekânsal tasarım odağında yardımcı olmak isteyen – yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, tasarımcılar, üreticiler, ustalar, öğrenciler, afetzedeler gibi- çeşitli aktörleri bir araya getiren organize bir sistem üretilebilir. Bu nedenle, afet sonrası senaryolarda katılımlı süreçlerle yürütülen inovatif mekânsal pratiklerin daha hızlı ve etkili bir şekilde geliştirilmesine olanak sağlayan bu çalışmanın afet dirençli şehirlerin kurulmasında önemli bir adım olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Afet Sonrası Planlama, Mekânsal Pratikler, Katılımlı Tasarım, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (ICT)

A Model Proposal for Post-Disaster Spatial Practices Conducted through Participatory Processes *

Abstract

In post-disaster reconstruction efforts, processes are initiated to discuss various practices aimed at addressing the spatial needs of disaster victims. While the initial priority in the aftermath of a disaster is to ensure the provision of safe shelter for people, it is observed that in the medium and long term, discussions also encompass other spatial needs such as education, social aspects, in addition to housing and hygiene. As exemplified by the 2023 Turkey earthquake centered in Maraş, a wide array of practices, all aiming to fulfill spatial requirements, are emphasized within an extensive network of actors. These actors range from governmental decision mechanisms to non-governmental organizations, public-private sectors, and individuals. Examining these endeavors under the headings of 'top-down implemented decision mechanisms' and 'bottom-up emerging practices' could prove beneficial in generating awareness within the research context. For instance, in terms of addressing the social needs in regions affected by the Maraş earthquake, various projects conducted through participatory processes by teams such as Ma.ker: Toprak Yapı Topluluğu (Earth Construction Community) (n.d.), Herkes İçin Mimarlık Derneği (Architecture for All Association) (n.d.), and Acil Tasarım Stüdyosu (Urgent Design Studio) (n.d.), which are still actively engaged in the field, can be explored (Figure 1).

Figure 1. Kahramanmaraş Super Adobe Library project, produced by the Architecture for All Association team, (Xlab, 2023).

In this context, the research focuses on spatial practices produced through bottom-up, participatory processes. The fundamental stages in such projects can be examined under various headings such as 'assembling the actors involved in the project', 'making design and implementation decisions for the planned project', 'providing financial support (funding)', 'supplying materials and equipment to the area', and 'implementing the project'. The aim of the research is to develop an Information and Communication Technology (ICT)-based model that ensures the progression of these outlined stages with efficiency and speed, possessing a self-propelled nature. Furthermore, the research aims to construct a practical scenario for these processes. Through this model, the envisioned spatial practices are envisioned to be designed and produced through participatory processes, while also utilizing local labor and materials and possessing the potential to nourish and transform the established community.

The research is structured around four main stages:

- I. The first stage involves a comprehensive literature review focusing on spatial practices produced through participatory processes in post-disaster contexts. The intention here is to generate a knowledge base about how these practices are implemented.
- II. In the second stage, the roles of the actors participating in the project are determined, and the workflow is planned. The intention is to ascertain how the system operates.
- III. The subsequent stage includes the design of an information and communication technology (ICT) based model interface for the actors to be involved in the process, initiating the project, and ensuring that the workflow proceeds as planned⁴.
- IV. After completing these stages and designing the model, the testing phase follows to determine whether the system functions as intended. For this purpose, communication with relevant actors and the execution of a participatory process-based spatial design and implementation project through a chosen function in a selected pilot region can be conducted. This final stage is crucial for understanding the research's effectiveness, addressing any deficiencies, and analyzing potentials and challenges.

With this model, it becomes possible to conduct spatial practices that can offer alternative solutions in the ongoing aftermath of the Maraş earthquake, coordinated through a common network. For instance, an organized system could be created that brings together various actors, such as local administrations, non-governmental organizations, designers, manufacturers, craftsmen, students, and disaster victims, who aim to assist in spatial design

⁴ İhtiyaçlar Haritası (n.d.) which is effectively utilized in the aftermath of the 2023 Maraş earthquake, can be regarded as a pioneering effort in this specific context.

focused on disaster-stricken areas. Therefore, this study, which facilitates the faster and more effective development of innovative spatial practices carried out through participatory processes in post-disaster scenarios, is considered a significant step in establishing disaster-resilient cities.

Keywords: Post-Disaster Reconstructions, Spatial Practices, Participatory Design, Information and Communication Technologies (ICT)

References

Acil Tasarım Stüdyosu [@aciltasarim_studiyosu] (t.y.). Posts [Instagram profile] Instagram. https://www.instagram.com/aciltasarim_studiyosu/

Herkes İçin Mimarlık Derneği [@herkesicinmimarlik]. (t.y.) Posts [Instagram profile] Instagram. <https://www.instagram.com/herkesicinmimarlik/>

İhtiyaçlar Haritası. (t.y.). İhtiyaç Haritası Hakkında. <https://www.ihtiyacharitasi.org/>

Ma.ker [@toprakyapitoplulugu]. (t.y.). Posts [Instagram profile] Instagram. <https://www.instagram.com/toprakyapitoplulugu/>

Xlab [@xlabsocial]. (9 Ağustos 2023). Kahramanmaraş Süper Kerpiç Kitaplık projesinin ilk aşaması tamamlandı. [Photo] Instagram.

https://www.instagram.com/p/CvurQThEJE/?img_index=2